

Nemcsak a rangnélküli foglyok tárgyai kerültek ide, hanem a tábornokoké is. Gazdag gyűjtemény a Kis Ernőé, aki egy jómódú bántói birtokos volt, ezt tükrözi a mindennapi használatban vele lévő, izléses és választékos tárgyak készlete is.

Egy másik nagy csoport a numizmatikai és képzőművészeti anyag. Az alispánokról vagy uralkodókról rendelkezünk képanyaggal, de a társadalom alsó, alsó-középső rétegeiről nagyon ritkán. Az aradi ereklyemúzeum ebből a szempontból is egy teljesen eredeti gyűjtemény, rengeteg kép készült e tárgyban, sőt a fénykép elődjének tekintett daguerotípiákat is tartalmaz. Ezek segítséget nyújtanak abban, hogy például rekonstruálni lehessen a korabeli katonai viseletet.

Az emléktárgyak közül érdekességként kiemelendő a képviselőház utolsó csengettyűje, Petőfi Sándor épségben megmaradt mintás dohányzacskója.

A katalógus első kötete a tárgyak jegyzékét tartalmazza a következő csoportosításban: fegyverek és tartozékok (Kedves Gyula), szimbólumok – zászlók, zászló- és koszorúszalagok, viselet, pecsétek, emléktáblák (Ságvári György), emléktárgyak (Závodi Szilvia), numizmatikai anyag (Ujszászi Róbert), falerisztikai anyag (Makai Ágnes), képzőművészeti anyag (Szántó Nóra).

A második kötet tartalmazza a grafikák (Szántó Nóra), fényképek (Lengyel Beatrix), kéziratok (Hermann Róbert, Makai Ágnes, Pelyach István, Szoleczky Emese, Tóth Orsolya, Zakar Péter) nyomtatványok (Hermann Róbert, Kemény Krisztián, Pelyach István, Szoleczky Emese, Tóth Orsolya, Zakar Péter) jegyzékét.

A program célkitűzéseinek elérése heroikus vállalkozás volt a szakemberek részéről.

Elsődleges céljuk a gyűjtemény tárgyainak regisztrálása volt. Három év közös munkája alatt sikerült a tárgyak bemutatása, pontos leírása, dokumentálása, s egy olyan adatbázis elkészítése, amely digitális fotómellékletekkel tartalmazza a Complexul Muzeal Arad kezelésében jelenleg megtalálható valamennyi ereklyemúzeumi anyagot.

Terjedelmi korlátokra való tekintettel minden műtárgy fotója nem került be a katalógus két kötetébe, főleg, hogy egyes szakgyűjteményi tárgyak leírása további kutatómunkát igényel.

A további sikeres munka érdekében összefogott a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, a szegedi Móra Ferenc Múzeum, a Complexul Muzeal Arad és a Nemzeti Múzeum.

Reméljük, pár év múlva egy következő kötettel fogják gazdagítani a szakirodalmat.

Somogyi Gréta

HERMANN RÓBERT (SZERK.)

OKMÁNYTÁR. VÁLOGATOTT IRATOK ÉS DOKUMENTUMOK

Okmánytár az Aradi Ereklyemúzeum iratanyagából (1836–1892)

A reformkor, a forradalom, a szabadságharc, a megtorlás, az emigráció és a ki-egyezés korának dokumentumai

(E-press Nyomda Kft., Szeged, 2012. 392 o.)

A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, a Csongrád Megyei Önkormányzat és a romániai Complexul Muzeal Arad (Aradi Múzeumi Komplexum) igen komoly munkába kezdett több évvel ezelőtt. Az Európai Unió finanszírozásában működő Magyarország–Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013 keretében, *A nyilvánosságtól elzárt 1848–49-es kultúrkincsek bemutatása a nagyközönségnek* című, Kedves Gyula tudományos vezetésével megvalósuló kutatási program nem kisebb célkitűzéssel indult, mint hogy feltárja és katalogizálja a máig kevésbé ismert Aradi Ereklyemúzeum gyűjteményeit. Érdekesség, hogy a XIX. század végén, aradi polgárok kezdeményezésére létrehozott múzeum kizárólagosan az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc történetére szakosodott, és ezzel egyedülálló mind hazai, mind külhoni viszonylatban.

A projektben részt vevő szakemberek számára már a munka kezdetén világossá vált, hogy a tárgyi emléktárgy mellett, a múzeum gyűjteményének jelentős része – mintegy fele – írásos dokumentumokból áll. Az Aradi Erekllyemúzeum alapítói, majd későbbi működtetői ugyanis nemcsak az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc egykori szereplőinek személyes tárgyait, fegyvereit, ereklyéit gyűjtötték, de fontosnak tartották a kéziratos és nyomtatott emléktárgy megőrzését is. Ennek következtében több ezer tételes írott dokumentumgyűjtemény jött létre, melyet igen kevesen ismertek, és teljes egészében eddig még feltáratlan volt.

A magyar–román muzeológus–történész együttműködés eredményeit a kutatócsoport három kiadvány publikálásával szeretné a nagyközönség elé tárni. A feldolgozott hatalmas mennyiségű tárgyi és írásos emléktárgy bemutatására egy kétkötetes tárgyi gyűjteményi szakkatalógus, valamint egy válogatott okmánytár jelent meg 2012-ben. Utóbbi kötetet szeretném most bemutatni. A vállalkozás harmadik produktuma, egy az Aradi Erekllyemúzeum történetét bemutató és feldolgozó kötet, még megjelenés alatt áll.

Ami az írott forrásokat illeti, jelen kötet szerkesztője és sajtó alá rendezője a bőség zavarával küzdöttek, hiszen több ezer kézirat és nyomtatvány közül kellett kiválasztaniuk azt a néhány százat, amely bekerülhetett a terjedelmi korlátok szabta keretek között készülő kötetbe. Az okmánytár végül 234 tételt tartalmaz időrendben haladva, hat részre (korszakra) bontva.

A kötet bevezetőjében a szerkesztő, Hermann Róbert ad tájékoztatást az Aradi Erekllyemúzeum iratanyagáról. A feltáró munka eredményei alapján számba veszi, mely nagyobb levéltári egységek találhatóak a múzeumban: Arad és Békés megye 1848–1849. évi iratainak egy része, Vukovics Sebő bánási teljhatalmú királyi, majd országos biztos iratanyagának egy része, Csány László erdélyi teljhatalmú országos biztos iratainak töredéke, a Bohus-család családi és Bohusné Szögyény Antónia személyéhez köthető iratai, Sárosy Gyula költő levelezése, naplója és egyéb iratai. Fentiekből látható tehát, hogy nagyobb számban az Arad közelében keletkezett vagy a környékhez kapcsolódó iratok kerültek be a gyűjteménybe. Emellett természetesen az Aradon kivégzett vértanúkhhoz, a forradalom és szabadságharc jelentősebb szereplőjéhez vagy egyáltalán „a nagy év” eseményeihez köthető iratokat is gyűjtötték. Hermann Róbert alapos bevezető tanulmányában sorra veszi az imént felsorolt nagyobb levéltári egységek, illetve a korszak fontos szereplőivel kapcsolatos vagy egyéb szempontból jelentős iratokat. Megadja jelzetüket, a korábbi esetleges közlés helyét, és eligazít az egyes dokumentumok jelentőségét illetően is. Ilyen értékes iratok – többek között – a Kossuth Lajostól, Görgei Artúrtól vagy az aradi és pesti vértanúktól származó kéziratok. Külön említést érdemelnek a gyűjteményben őrzött visszaemlékezések és naplók, melyek közül kiemelkedik Ludvig János orvos életrajza, melyben részletek találhatók 1848–49-es visszaemlékezéseiből is. Ezt egészíti ki Ludvig gróf Batthyány Lajos utolsó óráiról írott szemtanúi beszámolója. A kutatás jelen állása szerint úgy tűnik, hogy valóban ő látta el Batthyány sebét annak öngyilkossági kísérlete után. Szintén a gyűjteményben található öt egykori nemzetőr- és honvédelakulat parancs-, illetve levelezőkönyve. Ezek azért is különösen értékesek, mert, az egykor keletkezett ilyen jellegű dokumentumból mindössze néhány tucat lehet fel ma a magyarországi és külföldi gyűjteményekben. Ezúttal az Aradi Erekllyemúzeum anyagából három honvédszászlóalj parancskönyv, illetve parancskönyv-töredék (3., 95. és 204. honvédszászlóalj), a Békés megyei mozgósított nemzetőrszászlóalj parancs- és levelezőkönyve, valamint a Kazinczy-, majd Kosztolányi-hadosztály levelezőkönyve került elő.

A közölt iratok hat korszakra bontva találhatóak meg a kötetben. Az egyes fejezetek a múzeum most feltárt gazdag anyagából nyújtanak válogatást. A szerkesztő célja az volt, hogy az Okmánytár reprezentálja a gyűjtemény összetételét, ugyanakkor a legfontosabb, valamint eddig még nem közölt iratok kerüljenek közlésre, illetve a dokumentumok valamennyire lefedjék a korszak teljes történetét. Így bekerültek a legfontosabb politikai, katonai szereplők, az aradi vértanúk iratai, a köztörténeti szempontból fontos dokumentumok, valamint két zászlóalj parancskönyv. Terjedelmi okokból, valamint korábbi publikálás okán kimaradt Lázár Vilmos családi levelezése és a három másik parancs-, illetve levelezőkönyv. A fontosabb szereplők kéziratai közül a kötetben is helyet kapott néhány korábban már publikált dokumentum, a nyomtatványoknál pedig kifejezetten az újdonságnak számítók kerültek be a válogatásba.